

Ur museisamlingarna

I handkammaren på övervåningen i Bergströmska gården finns tre vackra byggnadsbeslag, vilka ingår i vår Nyströmsamling, som för 40 år sedan flyttades över till vårt museum från nämndhusvinden där den tidigare hade förvarats.

Av storleken och utformningen att döma har dessa gångjärnsbeslag troligen suttit på en större dörr, kanske på en ytterport till någon av de gårdar, som förstördes vid den stora stadsbranden 1798.

De skickligt smidda beslagen har en alderdomlig utformning, som gör att de kan vara mycket gamla.

Bernt Pettersson

Ps;

Vid en kontroll den 3 september upptäcktes att två av de gamla beslagen var borta! Jag fotograferade dem en månad tidigare, därför måste de ha försvunnit någon gång under augusti. Det har tidigare försvunnit föremål ur samlingarna, vilka är svårt att bevaka när besökarna ofta sprider sig i olika rum under visningarna.

Föreningen får nu ta ställning till hur tillgängligheten till museet i framtiden skall utformas för att förhindra fortsatta stölden.

S:t Olof

Årg 19 Nr 3 2009

Medlemsblad för Torshälla hembygds-
förening S:t Olofs Gille

Foto: Alf Andersson ca 1960

Nyby Gård

Troligen byggd på 1700-talet. Inrymde på 1900-talet
ett flertal bostäder för nybysarbetare.

Aldermannen har ordet

När detta nummer av S:t Olof skrivs har föreningen avverkat både Nationaldagsfirandet, en kyrkogårdsvandring, hela sommarprogrammet och Torshälla Marknad. Nationaldagsfirandet, som vi på grund av regn, fick flytta in i Torshälla vackra kyrka där vi fick uppleva ett mycket fint och lite annorlunda firande. Utöver den traditionella sångkören och musikorkestern fick vi uppleva en gästande ungdomsorkester från Polen som satte en speciell prägel på musikframträdandena.

Sommarprogrammets traditionella programpunkter med hantverksdagar på torsdagar och kyrkkaffe på söndagar, i samarbete med Torshälla församling, är mycket uppskattade aktiviteter som vi bör fortsätta att värna om. Onsdagar och lördagar då vi hade gården öppen för båtunerister från Västerås blev det något färre besökare än föregående år. Hur vi skall göra nästa år beror mycket på om västeråsbåten skall fortsätta att trafikera Torshälla.

Torshälla Marknad fick en mycket bra start i år med ett lördagsväder som var så underbart varmt och soligt med många köplada och kaffetörstiga besökare. Söndagen blev nästan lika bra trots lite regn sista öppetimmarna. Bergströmska gårdens kaffe- och välförsäljning gav ett större ekonomiskt resultat än de senaste åren, vilket naturligtvis är de många frivilliga medarbetarnas förtjänst. Tack alla!

Glöm inte höstens övriga program!

- 24 september. Tackfest för de som arbetat under sommaren och på marknaden.
- 27 september. Fejardag på gården. Vi höststädar.
- 3 november. Medelidafest tillsammans med kyrkan och Torshälla förvaltning.
- 6 december. Julmarknad på Bergströmska gården.

Lars Nystedt

I Albertus Pictors fotspår

Den 8 juli ordnade församlingen en resa till Floda och Lids kyrkor till vilken även hembygdsföreningen var inbjuden.

Första anhalten gjordes vid änkesätet Fridhem i Sköldinge där ett gott kaffebord väntade.

Därefter gick färderna till Floda kyrka där guiden berättade om kyrkan och de välbevarade målningarna av Albertus Pictor. Målningarna har aldrig varit överkalkade, varför de är mycket väl bevarade.

En intressant sak som guiden visade upp var den yxa, som man tror att Måns Bengtsson Nat och Dag år 1436 slog ihjäl Engelbrekt Engelbrektsson med. Mordet skedde som bekant på en holme i Hjälmarén när Engelbrekt var på resa till Stockholm.

Församlingsresan fortsatte sedan till Lids kyrka, som också har välbevarade

Guiden visar yxan, som man tror användes vid mordet på Engelbrekt

Skeppet Oxen med Olof Haraldsson (S:t Olof)

målningar av Albert målare. Bland annat har han avbildat sig själv på en av väggarna. Bilden visar en elegant yngre man, som tyder på att målningarna tillkommit tidigt under hans konstnärstid.

I de vackra valvmålningarna kunde man se scener ur bibeln, men också andra motiv. Bland flera skepp, som är avbildade syns Olof Haraldsson stående på skeppet Oxen på väg till Nidaros. Olof sägs ha infört kristendomen i Norden och blev helgonförklarad efter sin död. S:t Olof är Torshällas skyddshelgon och är avbildad på vårt stadsvapen. S:t Olof har givit namnet åt ett medeltida gille här i staden, liksom Torshälla hembygdsförening, S:t Olofs Gille.

Efter en sen men god lunch ställdes färderna hem till Torshälla igen.

Ett stort tack till församlingen och till Lars-Gunnar Söderling, som hade organiserat den intressanta resan i Albertus Pictors fotspår.

Berni Pettersson

S:t Olof-helgonet

S:t Olofs gille, Torshälla hembygds-förening S:t Olofs Gille, Torshälla stads vapen S:t Olof, båten S:t Olof, S:t Olofs kapell, ja, namnet S:t Olof möter vi i olika sammanhang. Men vem var egentligen mannen bakom namnet? Vad är sanning, vad är legend?

Legenden S:t Olof

Vi börjar vid Lids kyrka cirka 440 år efter S:t Olofs död vid Stiklastad och kan följa hur Albertus Pictor på 1460-70-talet framställer legenden om S:t Olof i ett helt valv med sina fyra kappor. Vi kan betrakta det som en serieteckning. Pictor återkommer gärna till motivet, men inte så utvecklat som just här.

Bröderna Harald och Olof på skeppet Oxen

Olof och brodern Harald var båda aspiranter på Norges krona. Kampen skulle avgöras genom en kappsegling till Trondheim där den som kom först fram skulle krönas till Norges konung. Olof, som hade det snabbseglande

skeppet "Ormen" erbjöd sig att byta mot broderns mera trögseglande skepp "Oxen". Detta till trots hann Olof först eftersom han på ett mirakulöst sätt lyckades ta sig igenom utstickande landtungor och näs. Störda troll och jättar försökte stoppa hans framfart, vilket man kan se avbildat i någon kyrka.

I den *västra* valvkappan ser vi Harald ombord på Olofs skepp "Ormen". Han har just blivit omseglad av Olof. Går vi sedan vidare till den *norra* kappan möter vi Olof på broderns skepp "Oxen". Skeppen är lätta att identifiera på sina respektive galjonsfigurer. Skeppen är inte några vikingatida klinkbyggda fartyg utan typiska Hansakoggar från Albertus egen tid.

Väl framme vid den *östra* kappan får vi ta del av själva kröningsceremonin där ärkebiskopen och riksföreståndaren sätter kronan på Olofs huvud. Att lägga märke till är att han är omgiven inte bara av sina egna beväpnade män utan också av en borgare och bonde, något man kan utläsa av klädseln. På denna framställning möter oss de fyra stånden. Här ser vi ett bevis på den fria ställning bonden åtnjöt här i såväl Norge som Sverige-Finland till skillnad mot övriga Europa.

Den *södra* kappan skildrar hur Olof stupar i slaget vid Stiklastad, en händelse Albertus hämtat från Snorre Sturlassons berättelse om hur "Torstein knarrmed högg mot kung Olof med en yxa och hugget träffade i högra benet ovanför knäet". På bilden möter vi krigare i

plårustning typiskt sent 1400-tal och alla de vapen som var vanligt förekommande på samma tid: slunga, svärd, spjut, pilbåge, långyxa, stridsklubba, armborst och till och med en bössa..

Sanningen om S:t Olof

Detta är alltså en av de legenden som skapats kring S:t Olof. Men hur mycket vet vi om mannen bakom legenderna? Jag googlar och får veta följande: Olaf Haraldsson, barnbarn till Harald Hårfagre och son till en norsk småkung växte upp i ett samhälle där plundring, röveri och dödande var en naturlig del av kulturen. Redan som 12-åring seglade han för första gången med ett vikingaskepp. Han hann med många år av plundringsresor. Under vinterlägret i Normandie kom han i kontakt med kristendomen och blev så starkt påverkad att han så småningom lät döpa sig.

Väl återkommen till Norge år 1015 har han två mål, dels att återföra Norge, ett arbete som hans farfar Harald Hårfagre hade lagt grunden till och dels att kristna landet. Olof kristnade landet med svärd, vilket fick många att tvivla på om hans arbetsmetoder stämde överens med den kristna läran. Man menade att det var med ordet och inte med svärdet man skulle strida. År 1023 var Norge i stort kristnat. Nya lagar stiftades förenliga med den nya läran och Olof för land och rike kring och läste upp dem för folket. Olof kom emellertid i konflikt med sina vasaller som ogillade att även de bestraffades om de inte följde de nya lagarna, och han fick lov att fly landet och

bosatte sig i Novgorod. Där fördrupade han sina kristendomskunskaper och bad ofta Gud om vägledning. I en dröm uppmannar Olav Tryggvasson honom att återvända till Norge. Han gör det som en helt ny människa, med ett annat sinne. Ryktet hade dock gått i förväg att han var på väg hem och hans fiender mötte honom och hans sårades till döds i slaget vid Stiklastad, 1030. Olaf gick väl förberedd i döden. Många ångrade sin medverkan till hans död och ändrade sin uppfattning om honom. Nederlaget förvandlades till seger för Olaf och han blev mycket snart förklarad som helgon. Hans dag firas den 29 juli.

Margaretha Lindén 2009

Skeppet Ormen.

1907

ANNONSPRIS: 50 Öre p. ann.
Fakultet vid Jämförande
Annonsering.

Äldsta ömsesidiga svenska livförsäkringsbolag

Torshälla stad.
Lyngby till Åkershus och Årstad socknar;
Värmland till Johans och Skövde försam-
lingar till 120 och Anna Augusta Lönn till 50.

Corshälla.

[illegible]

Torshälla Sägbladfabriks
tillverkningar rekommenderas

*Jan Bergsten och Jan-Erik Kling vid
datorn granskar här första numret av
TORSHÄLLA TIDNING från 1907.*

I varje nummer av S:t Olof kommer vi att återge artiklar ur tidningen. Vi börjar med amnålan och utdrag under rubriken *Torshälla*, som denna gång handlar om den i dag fortfarande aktuella Torshälla marknad.

Bengt Pettersson

En tidning för Torshälla stad

med omnäjd har länge varit ett önskemål för befolkningen på denna ort. Förhållandena i vår tid äro sådana, att en tidning ätt ett väsentligt livsvillkor för ett samhälle, som icke vill stannaa efter i utvecklingen utan gå framåt.

Torshälla har rika utvecklings-
möjligheter. Stadens ypperliga
läge och dess lätta kommunika-
tioner borde tillförsäkra den ett
raskt framåtskridande. Men för

att kunna följa med sin tid måste staden hafva ett eget tidningsorgan, som söker befärdja dess intressen i olika hänseenden. Och då nu Torshälla Tidning framträder, så kan väl på den tillämpas den ofta använda satsen, att

den fyller ett länge känt be-
hof. I hvad mån den för fram-
tiden kan blifva i stånd därtill,
beror på allmänheten själf. Rö-
ner tidningen uppmuntran, så vil-
len den ock göra allt hvad i dess

lör att kunna lylla
förnåga star för att kunna lylla
sin uppgift att befärja stadens
och den kringliggande landsbyg-
dens intressen.

Någon egentlig partitidning
Torshälla Tidning ej vara, utan
oberoende af alle partivång, så
kei verka för hvarje berättigad
intresse. Därför följer naturligt

vis ej, att den kommer att blifva
hvard man kallar färglös. De
frismade sträfvandena i både po-
litiskt och socialt afseende vill
tidningen söka allvarligt befrämja.
I nykterhetsfrågan kommer den
att afgjort verka i nykterhets-
vänlig riktning.

Redaktionen har försäkrat sig om medarbetarskap af personer, som äro varmt intresserade af tidens sociala spösmål samt tillförlitliga korrespondenter från den kringliggande landsbygden.

Och med denna annäthan vänder sig Red. till den ärade allmänheten och uttalar den förhoppningen, att den må på alltsått stödja Torshälla Tidning, så att den kan blifva till gagn för staden och orten.

Torshälla Tidning utkommer
hvarje helgfri Torsdag under
återstoden af året. Vinner den
tillräcklig uppmuntran kommer
den med nästa års ingång att
blifva halfveckotidning.

På det hvar och en må bilva
i tillfälle att prenumerera på tid-
ningen har prenumeraionsavgiften
satts till **endast 50 öre** till
årets slut.

Torshälla i Oktober 1907.
Redaktionen.

Torshälla.

Torshälla marknad. Den se'n gammalt andra fredagen i oktober hvarje år återkommande marknaden gynnas i år af vackert väder, i motsats till hvad som brukar vara. Redan i går afton började ett lifligt marknadslif på s. k. Kotorget. Tillförseln på större och mindre, bättre och sämre djur var riklig. Priserna oskäligt höga, Uppköpare från när och fjärran, särskildt slaktare, hade influnnit sig.

Följande genomsnittspriser förtjänat antecknas: Hstar. goda arbets- 600 à 800 kr. pr st. Ridhästar, lämpliga till slakt 80 à 100 kr. Oxar 600 à 650 kr. parat Goda mjölkkor 150—350 kr. st. Kvigor 100 à 150 kr. st. Ungdjur 200 à 250 kronor st. Får 25 à 40 kr. parat. Spädgrisar 6 veckors 10 kr. st., 2 månaders 12 à 18 kr. st. Slaktsvin 65 à 70 öre levande vikt.

Spädkalvar 10- och gödkalvar 40 à 50 kr. st.

På torg och andra allmänna platser råder rätt stor liflighet. Handlande från alla orter hafva försett sig med dels bord och framförallt med "stånd", därifrån de till en köplysten allmänhet utbjuda varor af alla slag och kvalitéer. Den ene underbinder den andre och köpare ha all möjlighet att få goda priser.

Dessutom finnes god tillgång på karusell, skjutbanor, kraftfullare och andra syndiga nöjen och tidsfördrif. Trollkarlar och spåkvinnor m. m. sådant.

Under marknadsdagarna andra helgen i oktober samlades mycket folk kring stånden på Rådhusorget
Bilden från ca 1909.

Kreatursmarknaden var förlagd till Kotorget (i dag Kofället).

Marknaden pågick till omkring 1915. Torshälla marknad fanns förr införd i alla almanackor och kalendrar i Sverige. OBS bilden är inte ifrån Torshälla marknad.

Torshälla marknad omkr. 1900

Torshälla marknad 2009

Brukskatan i gamla tider

En som hade mycket goda kunskaper om livet i gamla Nybybruk var Alf Andersson, som tyvärr alltför tidigt avled för omkring 20 år sedan. Han var också en mycket engagerad styrelseledamot i S:t Olofs Gille. Under min tid på Eskilstuna-Kuriren vände jag mig ofta till honom för att få veta något om livet i gamla tider i detta brukssamhälle, där Alf var född. Särskilt när det var fråga om bidrag till Torshälla Tidning, som jag ofta hade hand om, anlidade jag Alf. Här ett mycket intressant bidrag, som var infört i Torshälla Tidning 18 oktober 1985. En del har förstås ändrats sedan artikeln skrevs, men i stort gäller det mesta än.
(Olle Lorin).

stallet kunde man dagligen se ett tjugotal kraftiga arbetshästar selas på för dagens slit på brukets stora åkerarealer. Framför den korsformade mjölkboden, numera riven, motionerade herrgårdens kusk dagligen en svartglänsande ridhäst med namnet Costa Negra.

Mjölkboden var bruksbefolkningens inköpsställe av mjölk fram till 1927, då den nya ladugården kom till vid Folketstavägen. Men det såldes inte bara mjölk i denna säregna byggnad. I ett av husets fyra armar såldes bensin och fotogen, i den tredje hade brukets egen brandkär sina brandredskap, och i den fjärde var det upplag för tegel och cement.

”Varuhus”

Nästa anhalt var brukets affär, som var något av ett litet landsortsvaruhus, med moderniteter som godisautomat på yttervägen. Det lustiga med denna automat var att vid strömbavbrott kunde alla luckor plötsligt ramlar upp, vilket brukets ständigt hungriga ungar ofta utnyttjade till egen fördel.

Därefter nalkades man det legendariska ”Kråkslottet” där bland annat bröderna Pettersson bodde. Dessa så vänliga bröder var bl a ägare till brukets första privata personbil, en T-Ford av 1922 års modell. Det berättas att när bilen kördes in i garaget så ville ofta en del av garagevägen följa med.

”Kråkslottet”, som ännu finns kvar, hade på 1930-talet åtta lägenheter och är nu moderniserat.

Bild av Nyby Bruk före 1873. I förgrunden smedstugorna som ännu står kvar vid Brukskatan. T. v. syns tornet på Torshälla kyrka.

Bageri och bibliotek

Den gulputsade bagarstugan, numera ersatt av ett nytt hus, var något av brukets kulturcentrum. I ena halvan fanns ett rum med stor, muraad bakugn, där mor ”Per-Erik” med flera länge envist bakade sitt eget hånda spisbröd, och i den andra halvan fanns arbetar-biblioteket, där man också höll fackföreningsmöten.

Snett emot låg ännu ett stort åttafamiljshus, ”Slottet”, även det nu bortrivet.

Här låg också brukspumpen, som försörjde så gott som hela bruket med dricksvatten, och som också var ett

ställe där man ofta strålade samman och förmedlade nyheter sinsemellan.

Därefter låg smedstugorna med sina fyra lägenheter i varje fastighet, den första med vällingklockan på taket, vilken hänger kvar där än i dag. Som barn fick man sig till livs att bruket skulle bestå så länge denna klocka hänger på plats.

Smedstugorna är i dag privatvillor och till helt nyiligen var de moderniserade pensionärlägenheter. Förr bestod lägenheterna av pytesmå kök och inte så mycket större ”finrum”. Där kunde familjer på sju-åtta personer få tränga ihop sig.

Stallbacken var för nybybornas fest- och samlingsplats.

Vällinglockan tystnade när man på 1920-talet fick fabriksröken som i folkmun kallades "Lurarn".

"Klipparkalle"

Vad bodde det för folk längs denna gata på den tiden?

Jo, där fanns bl a brukets barmorska Wennersten, filare Eriksson, tekniskt begåvad och som på sin fritid för några "tolvskillingar" lagade befolkningens trasiga väckarklockor. Den nästan stendöve Sjöstedt med sin stora kopparhör lur hängande runt halsen bodde också där. En pigg liten herre var "Klipparkalle", mycket kort till växten. Det var han som skapade de nästan bevingade orden "Det var en stor och serattlig karl, något mindre än jag".

Postverket skulle man kunna säga hade sin filial på denna gata. Där residerade posttanten Ahlberg, som i ur och skur troget hämtade posten vid Nyby station och fördelade den på bruket. Två öre var

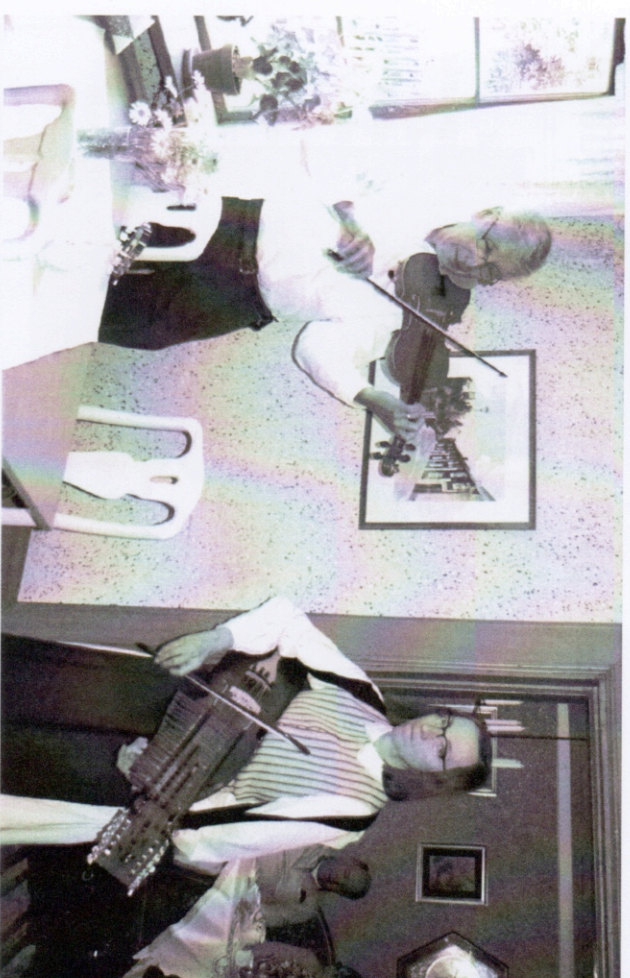
det facila priset för postförsändelser hon överlämnade till mottagaren. Ingen större lön således för denna brevbarare, men billigt för kungliga postverket.

Laboratorium

I slutändan på denna gata låg också brukets laboratorium för provtagning av smältorna från martinverket. Där huserade laborator Stål, som alltid imponerade på oss barn när han blandade två ofärgade väskor så att det hela blev blått. Till sist fann man vid ändan av denna gata "Per-Erik", en gammal hedersman, som hade det kanske otacksamma jobbet att nattetid med sin häst och kärra tömma brukets kollektiva dass.

Många är de sotiga smeder och andra bruksarbetare, som trampat denna gamla gata och där man än i dag tycker sig förnimma den tunga stenkolsröken lägrande sig över en svunnen tid.

Alf J Andersson

I Bergströmska gården serverades på midsommandagen kyrkkaffe, där Hans Strömbergsson och Anna Feldt underhöll oss med vacker folkmusik.

Välbehövlig kaffepaus under arbetet i Bergströmska gården..

Hantverksdagar på Bergströmska gården

Daniel Samuelsson hade många bollar i luften.

Solveig Larsson visar sina vackra alster.

Kommande program

Kom till fejdagen
söndagen 27 september kl 11-15
Vi höststädar och plockar
undan trädgårdsmöblerna.
Vi bjuder på årstidens soppa.

Tisdagen 3 november
Medeltidsafton tillsammans
med kyrkan och Torshälla
församling.

Andra advent,
söndagen den 6 december
har vi Julmarknad i
Bergströmska gården.

Boktips:
Uppslagsboken Torshälla ABC
Pris: 150:-. Medlemspris 100:-

Torshälla Hembygdsförening S:t Olofs Gille

- Styrelse:**
Lars Nystedt, ålderman tel 35 87 59
..... mobil 070-655 28 85
Berit Antonsson, skrivare tel 35 83 68
Gunnbritt Eriksson, v. skrivare
..... mobil 076-251 74 29
Jan-Erik Kling tel 35 56 41
Kerstin Stenberg tel 35 80 41
Torbjörn Axner tel 35 50 35
..... mobil 070-600 60 70
Arija Tionen tel 35 73 37
- Suppleant:**
Christina Åslund tel 34 30 06
Mikael Nyman tel 35 84 81
- Museikommitté:**
Lars Nystedt tel 35 87 59
- Arkivkommitté:**
vakant
- Trädgårdskommitté:**
Jan-Erik Kling tel 35 56 41
- Aktivitetskommitté:**
Kerstin Stenberg tel 35 80 41
- Kökskommitté:**
Berit Antonsson tel 35 83 68
- Redaktion S:t Olof:**
Torbjörn Axner, Berit Pettersson
- Bergströmska gården Hembygdsård**
Lilla gatan 12, TORSHÄLLA
Telefon 016-35 50 76
- Medlemsavgift:** 100:- enskild, 125:- familj
Plusgiro: 26 81 47-6
- Postadress:**
Torshälla Hembygdsförening S:t Olofs Gille
c/o Berit Antonsson
Georg Nyströmsgatan 30 644 30 TORSHÄLLA
E-postadress: torshalla.hbf@eskilstuna.se